

STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

prof. dr Miloš Milovančević
Mašinski fakultet u Nišu

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Jedan od osnovnih koncepata ekonomike prirodnih resursa i životne sredine jeste **koncept održivosti, ili održivog razvoja**. Uprkos različitim interpretacijama koje se u literaturi mogu naći, ovom konceptu danas pripada centralno mesto u razmatranju drugoročne perspektive opstanka i napretka čovečanstva.
- Održivost, ili održivi razvoj, se javlja kako kao suštinski preduslov, tako i kao krajnji cilj efikasne organizacije brojnih ljudskih aktivnosti na Zemlji.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Sam pojam održivosti nije nov.
- Njegovi koreni se mogu naći u delima klasične ekonomske nauke, u ranim pokušajima odgovora na pitanje kakva je perspektiva razvitka ljudskog društva.
- **Smith, Ricardo**, a pogotovu **Malthus**.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- U ranoj fazi razvoja ekonomske nauke, javila se teza o neminovnosti dugoročnog stacionarnog stanja, bez ekonomskog i demografskog rasta.
- Po mišljenu klasika, periodi populacionog rasta i napretka životnog standarda se usled delovanja **zakona o opadajućim prinosima**, pretvaraju u stagnaciju i siromašenje, te je na dug rok, jedino nulti rast privrede i društva moguć i stabilan.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- U daljem toku razvoja ekonomske nauke, ova pesimistička teza je bila opovrgavana od strane više škola i pravaca.
- Uglavnom polazeći od rezultata **tehničkog progresa** i novih, kako **geografskih**, tako i **naučnih otkrića**, ekonomska nauka sredinom 19. veka nudi optimističku viziju budućnosti čovečanstva.
- Ipak, krajem 19. veka, ideja o ograničenosti prirodnih resursa ponovo prodire u nauku.
- Naročito se smatraju značajnim radovi **W. S. Jevonsa (1865)**. Originalnim radovima **L. C. Graya (1914)** i nešto kasnije **H. Hotellinga (1931)**.
- Početkom 20. veka se postavljaju teorijske osnove za analizu optimalne upotrebe iscrpljivih resursa.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- **Neo-klasična teorija rasta**, nastala u 20. veku, potpuno negira bilo kakvu potrebu za stacionarnim stanjem, a pitanje iscrpljivanja prirodnih resursa gubi značaj.
- Naučno-tehnički progres postaje osnovni faktor razvoja privrede i društva, te mu pripada centralno mesto i u teoriji.
- Višedecenijski period stabilnog rasta svetske privrede koji je nastupio posle II svetskog rata, nazvan **dobom pantehnološkog optimizma**, podržao je verovanje u neograničene mogućnosti naučno-tehničkog progresa.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Na jednoj strani, kapitalistički svet je smatrao da je u okviru **kejnzijanske ekonomske teorije** i politike dat odgovor na sve izazove ekonomske nestabilnosti.
- Na drugoj strani, socijalistički svet je nepokolebljivo verovao u ispravnost temeljnih postavki tzv. **naučnog socijalizma**, nadajući se da će njegovim sprovođenjem u život, budućnost čovečanstva biti osigurana.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Sedamdesete godine 20.veka su pokazale svu dubinu zabluda i na jednoj i na drugoj strani.
- Pojava **stagflacije** u privrednom životu razvijenih kapitalističkih zemalja, definitivno je poljuljala verovanje u ispravnost kejnzijanske paradigme.
- U socijalističkom svetu, uprkos snažnom ideološkom pritisku, postajale su sve vidljivije duboke pukotine u privredi i društvu, pukotine zbog kojih će se nepune dve decenije kasnije, socijalistički svet definitivno srušiti.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Nesumnjivi znaci kraja ere **pantehnoškog optimizma** nastupili su u vidu tzv. naftnih šokova, praćenih rastom svetskih cena niza sirovina i energetske inputa.
- Jedno doba u razvoju ekonomske misli bilo je završeno; započinjalo je novo doba, insprisano, između ostalog, dostignućima prirodnih nauka, pre svega fizike, kao i dostignućima biologije, na prvom mestu genetike i ekologije.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Primena novih teorijskih okvira omogućila je pojavu nove discipline - **ekonomike životne sredine**, čiji se prvi doprinosi vezuju za analizu ekonomskih aspekata zagađenja.
- Autori - **Ayres i Kneese (1969)**, **Smith (1972)**, te **Daly (1977)**.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Ipak, daleko najznačajniji korak u razvoju ekonomske teorije dvadestog veka predstavljala je pojava knjige "***Zakon entropije i ekonomski proces***" autora **Nicholas Georgescu-Roegen**a (1971).
- Utemeljeni novi pogled Georgescu-Roegen

Nastanak koncepta održivog razvoja

- U isto vreme kad se pojavila knjiga Georgescu-Roegenaa, pogledi **Meadowsa** i saradnika (*Granice rasta* 1972), posvećeni iscrpljivanju resursa i mogućim granicama rasta, skreću pažnju daleko šireg kruga svetske, naučne i političke javnosti.
- Tako se začinje i koncept održivog razvoja, koji polako, ali sigurno, ulazi na listu prioriteta međunarodne političke akcije, te postaje tema niza globalnih političkih skupova.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- U Stockholmu, 1972. godine, Konferencija UN o životnoj sredini.
- Inicirano je osnivanje Programa Ujedinjenih Nacija za životnu sredinu - UNEP.
- Zatim je usledilo osnivanje nacionalnih agencija za životnu sredinu u većem broju zemalja.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- 1980. godine, koordiniranom akcijom nacionalnih i međunarodnih tela, proklamovan je program globalne akcije za podsticanje održivosti, tzv. Svetska strategija očuvanja prirode, od strane Međunarodne unije za zaštitu prirode.
- 1983. godine, od strane OUN, ustanovljena je Svetska komisija za životnu sredinu i razvoj, kasnije nazvana Brundtlandova komisija, po imenu predsedavajućeg.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Uočavajući opasnost od potencijalnih promena klime, Svetska meteorološka organizacija i Program UN za životnu sredinu su 1988. ustanovili **Međudržavni panel o klimatskim promenama**, koji ima za cilj da sakupi sve relevantne naučne, tehničke i društveno-ekonomske informacije vezane za promenu klime, osobito antropogene faktore promena.
- Brojne aktivnosti državnih i nevladinih organizacija širom sveta, dovele su 1992. do održavanja **Konferencije UN o životnoj sredini i razvoju, UNCED** u Rio de Janeiru. Na ovoj konferenciji usvojeni su bitni dokumenti: Okvirna konvencija UN o klimatskim promenama i Konvencija o biološkom diverzitetu.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- 1993. osnovana je **Komisija UN za održivi razvoj** sa prvenstvenim ciljem da nadgleda sprovođenje pomenutih dokumenata i drugih akata.
- U avgustu 2002. godine održan je **Svetski samit o održivom razvoju u Johanesburgu.**
- Na ovom samitu države učesnice su se saglasile da u što kraćem vremenskom roku pristupe izradi i usvajanju nacionalnih strategija održivog razvoja

Nastanak koncepta održivog razvoja

Pod pojmom održivog razvoja podrazumeva se jedinstvo u realizaciji tri grupe ciljeva:

1. **postizanja održivosti u ekonomskom smislu**, tj ostvarenja kontinuiranog privrednog rasta, bez inflacije i povećanja spoljne zaduženosti;
2. **postizanja održivosti na socijalnom planu**, kroz eliminaciju siromaštva i svih vidova socijalne patologije;
3. **postizanja održivosti na ekološkom planu**, u korišćenju prirodnih resursa i životne sredine.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Postoje jaki moralni razlozi da današnja generacija ostavi potomstvu u nasleđe ništa manje šanse za razvoj, no što ona ima sada.
- To znači da planeta Zemlja, sa svojim potencijalima, ne sme biti degradirana od strane postojećih ljudi.
- Ovakvo rezonovanje se zasniva na teoriji pravičnosti John Rawlsa, koji ističe fundamentalni princip moralne pravde, sadržan u podjednakom pravu svakog čoveka na najšire osnovne slobode, koje ne protivureče slobodi drugih.
- **Dakle, pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa i životne sredine, ne sme ugroziti isto takvo pravo narednim generacijama.**

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Druga grupa razloga za održivi razvoj je **ekološko-etičke prirode**.
- Naime, ako priroda predstavlja vrednost samu po sebi, tj. ako očuvanje bio-diverziteta, ili zalihe prirodnih resursa ima opravdanje u stavu da je čovek samo deo prirode, te da nema prava da je nepovratno menja, onda je svaki vid ekonomske aktivnosti kojim se narušava diverzitet živog sveta, ili bogatstvo resursa, neprihvatljiv.

Nastanak koncepta održivog razvoja

- Kao treći, mogući, razlog za opravdanje koncepta održivosti, može se navesti **ekonomski argumenat** da je održivi razvoj dugoročno efikasniji.
- Drugim rečima, nepoštovanje koncepta održivosti, vodi ka neefikasnom privrednom razvoju, u smislu sve većeg rasipanja resursa i energije, tj. tendencije dugoročnog pogoršanja odnosa inputa-outputa u globalnim razmerama.

Održivi razvoj i zakoni termodinamike

- **Prvi zakon termodinamike** kaže da ukupna količina materije i energije u zatvorenom sistemu ostaje ista, ima direktne posledice na pojavu rezidualnih tokova ekonomske aktivnosti, tj. nastanak zagađenja.
- Zagađivanje nije posledica sebičnog, lakomislenog, ili kratkovidog ponašanja ljudi, već neminovni pratilac ekonomske aktivnosti.
- *Pred čovečanstvo se jedino može postaviti imperativ da tempo zagađivanja sredine bude optimalan, tj. usklađen sa mogućnošću obnavljanja ravnoteže u prirodi i sa principom ekonomske efikasnosti.*

Održivi razvoj i zakoni termodinamike

- **Drugi zakon termodinamike** govori da u izolovanim sistemima iznos korisne energije i materije opada tokom vremena. Ovaj zakon, poznat kao zakon entropije, ima dalekosežan značaj.
- Sam pojam entropije odnosi se na nivo organizacije materije i energije.
- Što je organizacija materije i energije viša, to im je korisnost veća, tj. entropija je niža. Važi i suprotno; što je nivo organizacije niži, tj. što je entropija viša, korisnost je niža.
- Da bi materija i energija bila biološki i ekonomski korisna, mora biti organizovana u visoko strukturisanim oblicima.
- Sam zakon govori da u izolovanim sistemima, entropija tokom vremena raste, tj. da nivo organizacije opada.

Održivi razvoj i zakoni termodinamike

- Drugi zakon termodinamike postavlja neprobojne granice kontinuiranom samoobnavljanju prirode, tj. obnavljajnu ekoloških sistema. Otuda proističu granice održivog rasta kako prirode, tako i ljudskog društva.
- Osnovna poruka **Georgescu-Roegena** kaže da zakon entropije, zapravo, osuđuje civilizaciju na opadanje, kada se sve zalihe visoko organizovane materije-energije, tj. niske entropije, potroše. Jedino što čovečanstvo može racionalnom akcijom učiniti jeste da odloži taj trenutak, tj. da tempo porasta entropije na Zemlji bude što sporiji.
- Zanimljivo je napomenuti da je mnogo godina pre Georgescu-Roegena, pokušaj primene zakona termodinamike u ekonomskoj teoriji načinio **Kosta Stojanović** (1910), uvodeći koncept entropije u analizu privrede i društva.

Definicije i značenje održivog razvoja

- U **prvu grupu** spadaju definicije koje kažu da se održivim smatra stanje u kome bilo korisnost, bilo nivo potrošnje, tokom vremena, ne opada.
- Robert Solow je prvi istakao zahtev za međugeneracijskom ravnopravnošću u uživanju prirodnih dobara, u skladu sa Rawlsovom teorijom moralne pravde.
- Solow postavlja zahtev da svaka generacija ljudi mora imati podjednako pravo na ubiranje koristi od prirode, tj. životne sredine, te da samo obrazac privrednog razvoja koji to omogućava u toku neograničenog perioda vremena se može smatrati održivim.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Međutim, merenje agregatnog nivoa korisnosti donosi mnoštvo metodoloških problema, pa se kao, donekle, pogodniji za analizu javlja nivo potrošnje.
- Tako na pr. John Hartwick definiše održivost u smislu neopadajuće potrošnje čovečanstva, tokom vremena, te pokušava da utvrdi uslove koji to omogućavaju.
- Na taj način se dolazi do poznatog Hartwickovog pravila, o kom će biti više reči u narednom.

Definicije i značenje održivog razvoja

- **Po drugoj grupi definicija**, održivim se smatra stanje u kom se resursi koriste tako da buduće proizvodne mogućnosti čovečanstva ostanu očuvane.
- Ovakva definicija se nalazi u kasnijim radovima Solowa (1986, 1991), gde se iznosi nešto slabiji, ali analitički podobniji kriterijum održivosti.
- Imajući u vidu činjenicu da su preferencije budućih generacija za nas sasvim nepoznate, te da je danas nemoguće razmišljati o nivou korisnosti koji će pojedini prirodni resursi pružati budućim generacijama, Solow se opredelio da kao kriterijum održivosti istakne očuvane proizvodne mogućnosti.

Definicije i značenje održivog razvoja

- To znači da privredni razvoj ima šanse da bude održiv, uprkos u prošlosti utrošenim nereproduktivnim resursima, ukoliko smanjene zalihe resursa budu nadoknađene povećanom količinom i kvalitetom fizičkog kapitala, kao i nagomilanim intelektualnim kapitalom.
- Prema mišljenju Solowa i sledbenika proizvodni potencijal u bilo kom trenutku zavisi od količine dostupnih proizvodnih faktora.

Definicije i značenje održivog razvoja

- U proizvodne faktore pored ljudskog rada, ubrajaju se razni oblici kapitala.
- Oni se grubo mogu podeliti na:
 - a) **prirodni kapital**, tj. prirodne resurse;
 - b) **fizički kapital** (na pr. zgrade, oprema, mašine itd.), nastao investiranjem fondova akumulacije;
 - c) **ljudski kapital**, u vidu zaliha stečenog znanja i iskustva, sa kojima pojedinci učestvuju u proizvodnim procesima;
 - d) **intelektualni kapital**, kao naučni, tehnički i u najširem smislu kulturni potencijal kojim ljudsko društvo u određenom vremenu raspolaže.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Isto tako, kapital se grubo može podeliti na prirodni, KN i čovekom stvoreni, KH , kapital u koji se ubrajaju forme opisane pod b), c) i d).
- Na ovaj način se može izvesti globalna proizvodna funkcija Q

$$Q=Q(L, KN, KH)$$

- Da bi pomenuti kriterijum održivosti bio ispunjen, **važno je da ukupna zaliha kapitala, dakle KN+KH , ne opada tokom vremena.**
- Uslov za to je da postoji izvestan stepen supstitucije između različitih oblika kapitala.

Definicije i značenje održivog razvoja

- **Treći koncept definisanja**, održivim smatra ono stanje pri kom zaliha prirodnog kapitala ne opada u vremenu.
- Ovakva definicija održivog razvoja, prihvaćena od širokog kruga ekonomista, polazi od pretpostavke da su mogućnosti međusobne supstitucije različitih vrsta kapitala znatno manje, no što se ranije smatralo.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Čak, kako se zalihe prirodnih resursa troše, mogućnosti supstitucije će postajati sve manje.
- Otuda proističe striktan zahtev za razvojem koji ne umanjuje zalihe pojedinih prirodnih resursa.

Definicije i značenje održivog razvoja

- **Po četvrtoj grupi definicija održivo je stanje u kom se resursi koriste tako da donose održivi prinos, ili prirast.**
- Ovo tumačenje održivosti odgovara, pre svega, eksploataciji obnovljivih resursa.
- Ako bi se generalizovalo na sve moguće vrste prirodnih resursa, ovo gledište se neminovno sukobljava sa činjenicom da su resursi zapravo raznorodni, pa je i prinos koji daju nemerljiv, usled heterogenosti.

Definicije i značenje održivog razvoja

- **Peta grupa definicija** se zasniva na konceptu stabilnosti uravnoteženja ekoloških populacija, u toku vremena.
- **Održivim se smatra stanje u kom je zadovoljen minimum uslova stabilnosti i uravnoteženja ekosistema.**
- Stabilnost je svojstvo koje se odnosi na individualne varijable u sistemu, na pr. populacija šaranske ribe u reci Tisi se može smatrati stabilnom, ukoliko se posle akcidenta količina ribe vratila na raniji nivo.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Uravnoteženje se odnosi na veličinu parametara ekosistema.
- Na primer, jedan ekosistem se smatra uravnoteženim ako parametri koji upravljaju odnosima između komponenata u sistemu ostaju nepromenjeni posle poremećaja.
- Uravnoteženje sistema se meri sposobnošću održanja organizacije u toku i posle poremećaja.
- Sistem koji može da posle poremećaja ne doživi katastrofalne promene stanja, već zadrži raniji vid organizacije, smatra se da ima svojstvo uravnoteženosti.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Svako ponašanje koje umanjuje uravnoteženost sistema smatra neodrživim.
- Međutim, do saznanja da li je sistem uravnotežen ili nije, može se doći samo ex post.
- Naime, tek posle poremećaja možemo sa sigurnošću zaključiti kako se ekosistem ponaša, tj. da li je održiv ili ne.
- Najviše što se pre poremećaja može dati, jeste manje, ili više uspešno nagađanje.

Definicije i značenje održivog razvoja

- Ako prihvatimo kriterijum ekološke održivosti kao jedan od ciljeva razvojne politike, uspešnost mera se ogleda u izbegavanju akcidentnih situacija koje ugrožavaju ravnotežu ekosistema.
- Istovremeno, jedan od zadataka ekonomike životne sredine jeste da identifikuje one ekonomske aktivnosti koje pogoduju održivosti, kao i one koje je narušavaju.
- Jedino što je moguće, jeste izbegavanje kritičnih situacija, koje ugrožavaju perspektive opstanka života.

Osnovni principi održivosti

Održivim društvom se može smatrati ono društvo koje:

1. prepoznaje da ekonomski rast ima granice i da su one određene nosećim kapacitetom resursa u okruženju ;
2. vrednuje kulturnu različitost;
3. gaji poštovanje za sve oblike života, te podstiče raznovrsnost živog sveta ;
4. širi sistem društvenih vrednosti kroz obrazovanje o održivosti;
5. anagažuje eksperte za životnu sredinu pri donošenju svih razvojnih odluka ;
6. pravi planove uravnoteženog razvoja, poštujući socijalne, zdravstvene, privredne i ekološke potrebe;
7. koristi lokalne resurse i kapacitete na dugoročno najbolji način;
8. koristi obnovljive i pouzdane izvore energije ;
9. minimizuje štete po životnu sredinu ;
10. jača aktivnosti u kojima se materijali recikliraju

Osnovni principi održivosti

1. međugeneracijska ravnopravnost, u smislu da sadašnja generacija ne sme umanjivati šanse za razvoj budućim generacijama;
2. princip predostrožnosti, u uslovima globalne ekološke neizvesnosti;
3. princip očuvanja prirodnih resursa uz minimalna oštećenja životne sredine;
4. suzbijanje zagađenja na samom izvoru;
5. princip da zagađivač plaća, putem internalizacije eko-troškova, kroz nakade, takse i dozvole;
6. korišćenje najboljih dostupnih tehnologija (BAT);
7. prevencija i eliminisanje stvaranja nepotrebnog otpada,
8. izolovanje i kontrola otpada koji se ne može reciklirati i dalje koristiti;
9. uključivanje ekoloških analiza i procena, pri bilo kakvom dodošenju odluka u privredi;
10. integralno upravljanje životnim ciklusom proizvoda;
11. poštovanje kapaciteta životne sredine i eko-prostora.

Osnovni principi održivosti

- Povelju o Zemlji kao deklaraciju o osnovnim moralnim principima napretka čovečanstva u 21. veku, usvojilo je preko 4500 međunarodnih organizacija, uključujući i UNESCO, kao i preko 250 univerziteta širom sveta.
- Posle više od deset godina rada na njenom uobličavanju, obilno potpomognutog od strane Holandije, Povelja je usvojena marta 2000. godine od strane organizacije UNESCO u Parizu.
- Opširnije videti na :
<http://www.earthcharterinaction.org/content/pages/What-is-the-Earth-Charter%3F.html>

Osnovni principi održivosti

- «Povelja o Zemlji» (Earth Charter) iz 2000. godine obuhvata 16 ključnih principa grupisanih mu četiri celine. To su :
 - ❖ **I Poštovanje i briga o životu**
 - ❖ **II Ekološka celovitost**
 - ❖ **III Društvena i ekonomska pravičnost**
 - ❖ **IV Demokratija nenasilje i mir**

Osnovni principi održivosti

- **I Poštovanje i briga o životu**
- 1. Poštovanje planete Zemlje, života na njoj i sve raznorodnosti njegovog ispoljavanja.
- 2. Briga za život, izražena kroz razumevanje saučestvovajne i ljubav.
- 3. Izgradnja demokratskih društava, u kojima učestvuju svi, na trajan i miroljubiv način.
- 4. Očuvanje darežljivosti i lepote Zemlje za sadašnje i buduće generacije.

Osnovni principi održivosti

- **II Ekološka celovitost**

- 5. Očuvanje i oporavak celovitosti ekosistema na Zemlji sa posebnim naglaskom na biodiverzitet i prirodne procese koji podržavaju život.
- 6. Sprečavanje šteta, kao najbolji metod za zaštitu životne sredine, uz maksimalno poštovanje principa predostrožnosti u svim situacijama kada je nivo znanja nedovoljan.
- 7. Obavljanje proizvodnje, potrošnje i reprodukcije u celini na način koji čuva regenerativne sposobnosti Zemlje, ljudska prava i društveno blagostanje.
- 8. Napredak na polju proučavanja ekološke održivosti i promovisanje otvorene razmene i široke primene prikupljenih znanja

Osnovni principi održivosti

- **III Društvena i ekonomska pravičnost**
- 9. Ukidanje siromaštva kao etički, socijalni i ekološki imperativ.
- 10. Obezbeđenje da ekonomske aktivnosti i institucije na svim nivoima promovišu ljudski razvitak na ravnopravan i trajno održiv način.
- 11. Afirmacija rodne ravnopravnosti, kao jednog od preduslova održivog razvoja, uz obezbeđivanje univerzalnog pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i mogućnostima za zapošljavanje.
- 12. Poštovane prava svih, bez diskriminacije, u prirodnom i društvenom okruženju koje omogućuje ljudsko dostojanstvo, telesno zdravlje, duhovno blagostanje, sa posebnim naglaskom na poštovanje prava izvornih grupa i manjina.

Osnovni principi održivosti

● **IV Demokratija nenasilje i mir**

- 13. Jačanje demokratskih institucija na svim nivoima , obezbeđivanje transparentnosti i odgovornosti vlada, uključujući i učešće u vlasti i pristup institucijama zaštite prava.
- 14. Uključiti u formalno obrazovanje doživotno učenje, radi sticanja znanja i veština potrebnih za održiv način života.
- 15. Postupanje prema svim živim bićima sa poštovanjem i uviđavnošću.
- 16. Promovisanje kulturne tolerantnosti, nenasilja i mira.

Strategija održivog razvoja Srbije

- Kao direktan odgovor na zaključke Svetskog samita u Johannesburgu održanom 2002. godine Zajednica država Srbije i Crne Gore preuzela je obavezu izrade *Nacionalne strategije održivog razvoja*, kao osnovnog i sveobuhvatnog streteškog dokumenta.

Strategija održivog razvoja Srbije

- Sama izrada teksta Strategije započela je krajem 2005. godine, u okviru projekata koji je pomogla Vlada Švedske, a koji se realizovao posredstvom Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija UNDP, u okviru Kabineta Potpredsednika Vlade Republike Srbije

Strategija održivog razvoja Srbije

- Izradi Strategije prethodio je proces utvrđivanja razvojnih prioriteta. Utvrđeni su osnovni prioriteti, čije će ispunjenje u najvećoj meri omogućiti ostvarenje vizije održivog razvoja do 2017. godine. Utvrđeni prioriteti su sledeći:

Članstvo u EU

Razvoj konkurentne tržišne privrede i uravnotežen ekonomski rast

Razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja i socijalna uključenost

Razvoj infrastrukture i ravnomeran regionalni razvoj

Zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa

Strategija održivog razvoja Srbije

Prioritet 1: Članstvo u EU

- Srbija mora da ispuni brojne složene i međusobno povezane uslove koje je EU formulisala pre više od jedne decenije kroz:
 - razvoj stabilnih institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava i poštovanje i zaštitu ljudskih prava i prava manjina;
 - razvoj tržišne ekonomije sposobne da se suoči sa pritiskom konkurencije unutar EU;
 - usaglašavanje sa pravnim tekovinama EU i preuzimanje obaveza koje proističu iz članstva.

Strategija održivog razvoja Srbije

Prioritet 2: **Razvoj konkurentne tržišne privrede i uravnotežen ekonomski rast**

- Podsticanje inovacija, stvaranje boljih veza između nauke, tehnologije i preduzetništva, rast kapaciteta za istraživanje i razvoj, uključujući nove informacione i komunikacione tehnologije kroz:
 - unapređenje uslova za privlačenje stranih direktnih investicija;
 - makroekonomsku stabilnost i povećanje izvoza;
 - razvoj malih i srednjih preduzeća;
 - završetak privatizacije;
 - obezbeđenje sigurnosti snabdevanja energijom uz povećanje efikasnosti energetske subjekata i energetske efikasnosti privrede;
 - podsticanje inovacija i promovisanje preduzetništva;
 - promovisanje informatičkog društva.

Strategija održivog razvoja Srbije

Prioritet 3: **Razvoj i obrazovanje ljudi, povećanje zapošljavanja i socijalna uključenost**

- Stvaranje većeg broja radnih mesta, privlačenje stručnjaka, unapređivanje kvaliteta i prilagodljivosti radne snage, veća ulaganja u ljudske resurse kroz:
 - sprečavanje odliva stručnjaka stvaranjem boljih radnih uslova;
 - unapređenje prilagodljivosti radnika i postizanje veće fleksibilnosti tržišta rada;
 - ulaganje u znanje i veštine ljudi kroz kvalitetno, efikasno i praktično primenljivo obrazovanje i permanentno usavršavanje pripadnika svih društvenih grupa na principima jednakih mogućnosti;
 - socijalnu uključenost i afirmativne mere za podsticaj zapošljavanja mladih, žena i pripadnika marginalizovanih grupa;
 - investiranje u javno zdravlje, posebno u primarnu zdravstvenu zaštitu sa akcentom na mere prevencije

Strategija održivog razvoja Srbije

Prioritet 4: **Razvoj infrastrukture i ravnomeran regionalni razvoj**

- Unapređivanje atraktivnosti zemlje, osiguranje adekvatnog kvaliteta i nivoa usluga kroz:
 - proširenje i unapređenje saobraćajne infrastrukture;
 - razvoj komunalne infrastrukture (vodosnabdevanje, prečišćavanje otpadnih voda i upravljanje otpadom);
 - smanjenje regionalnih neravnomernosti i siromaštva i podizanje regionalne konkurentnosti;
 - podsticanje ravnomernog regionalnog razvoja i lokalnih razvojnih inicijativa otvaranjem različitih mogućnosti saradnje privatnog i javnog sektora uz sagledavanje rodne dimenzije i perspektive razvoja;
 - adekvatno korišćenje prostora, kao kritičnog resursa za regionalni razvoj;
 - održivi razvoj energetske infrastrukture u skladu sa očekivanim dinamičnim privrednim rastom;
 - ruralni razvoj.

Strategija održivog razvoja Srbije

Prioritet 5: **Zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa**

- Očuvanje i unapređivanje sistema zaštite životne sredine, smanjenje zagađenja i pritisaka na životnu sredinu, korišćenje prirodnih resursa na način da se obezbedi njihova raspoloživost za buduće generacije kroz:
 - uspostavljanje sistema zaštite i održivog korišćenja prirodnih bogatstava, odnosno resursa (vazduha, voda, zemljišta, mineralnih sirovina, šuma, riba, divljih biljnih i životinjskih vrsta);
 - jačanje uzajamnog delovanja i ostvarenje značajnih efekata između zaštite životne sredine i ekonomskog rasta, uključenje politike životne sredine u razvojne politike drugih sektora;
 - investiranje u smanjenje zagađenja životne sredine i razvoj čistijih tehnologija;
 - smanjenje visoke energetske intenzivnosti privrede Srbije i efikasnije korišćenje fosilnih goriva;
 - podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije;
 - planiranje održive proizvodnje i potrošnje i smanjenje otpada po jedinici proizvoda;
 - zaštitu i očuvanja biodiverziteta.

Strategija održivog razvoja Srbije

- Iskazani prioriteti bili su predmet razrade kroz tri posebne celine tzv. „stuba“ Strategije. To su:
 1. **Ekonomija bazirana na znanju**
 2. **Društveno-ekonomski uslovi i perspektive**
 3. **Životna sredina i prirodni resursi.**

Osnovni principi nacionalne Strategije održivog razvoja Republike Srbije su:

- **Međugeneracijska solidarnost i solidarnost unutar generacije.** Zadovoljiti potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja prava budućih generacija da zadovolje svoje potrebe. Solidarnost unutar generacije postići demokratski usaglašenom raspodelom raspoloživog prirodnog i stvorenog kapitala, na način koji obezbeđuje osnovne ljudske potrebe za sve društvene grupe.
- **Otvoreno i demokratsko društvo - učešće građana u odlučivanju.** Garantovati građanska prava, obezbediti pristup informacijama i osigurati dostupnost pravde. Obezbediti odgovarajuće konsultacije i učešće građana u donošenju odluka. Braniti stabilnost demokratskih institucija na osnovama mira, bezbednosti i slobode.

Osnovni principi nacionalne Strategije održivog razvoja Republike Srbije su:

- **Znanje kao nosilac razvoja.** Promovisati prosperitetnu, inovativnu, konkurentnu i ekološki efikasnu ekonomiju zasnovanu na znanju, koja obezbeđuje visok standard života i punu i visokokvalitetnu zaposlenost. Promovisati obrazovanje i razvijanje javne svesti o održivom razvoju.
- **Uključenost u društvene procese.** Promovisati punu integraciju građana u društvo, podsticati jednake mogućnosti za svakoga, promovisanjem ljudskih prava, posebno rodne ravnopravnosti, borbom protiv svih oblika diskriminacije, afirmativnim merama za marginalizovane grupe i smanjenjem siromaštva. Razlike i polarizaciju među članovima društva treba svoditi na najmanju moguću meru i stalno se boriti protiv socijalne isključenosti i siromaštva.

Osnovni principi nacionalne Strategije održivog razvoja Republike Srbije su:

- **Integrisanje pitanja životne sredine u ostale sektorske politike.** Promovisati integraciju ekonomskih, socijalnih i ekoloških pristupa i analiza, te podržati korišćenje instrumenata kao što je strateška procena životne sredine. Podsticati socijalni dijalog, društveno-odgovorno poslovanje i javno-privatno partnerstvo.
- **Princip predostrožnosti.** Zahtevati očuvanje prirodne ravnoteže u okolnostima kada nema pouzdanih informacija o određenom problemu. Svaka aktivnost mora biti planirana i sprovedena na način da prouzrokuje najmanju moguću promenu u životnoj sredini. U slučaju mogućih i značajnih uticaja na životnu sredinu, preduzimati preventivne aktivnosti, osobito u situacijama ugrožavanja dobrobiti ljudi i životinja.

Osnovni principi nacionalne Strategije održivog razvoja Republike Srbije su:

- **Princip zagađivač/korisnik plaća, uključenje troškova vezanih za životnu sredinu u cenu proizvoda.** Internalizovati troškove vezane za životnu sredinu, odnosno uvrstiti troškove uništavanja životne sredine u ekonomske troškove zagađivača/korisnika, primenom principa zagađivač/korisnik plaća. Na taj način se postiže pokrivanje pune ekonomske cene u koju ulaze troškovi proizvodnje, upotrebe i odlaganja proizvoda u toku čitavog njegovog životnog ciklusa.
- **Održiva proizvodnja i potrošnja.** Poštovati uravnotežene odnose u eksploataciji prirodnih resursa i obezbediti visok nivo zaštite i poboljšanja kvaliteta životne sredine. Smanjiti zagađenje životne sredine i promovisati održivu potrošnju i proizvodnju, tako da ekonomski rast ne uzrokuje proporcionalni porast degradacije životne sredine.

NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

- **Nacionalna strategija održivog razvoja definiše održivi razvoj kao ciljnoorijentisani, dugoročan, neprekidan, sveobuhvatan i sinergetski proces koji utiče na sve aspekte života – ekonomski, socijalni, ekološki i institucionalni – na svim nivoima.**

SADRŽAJ STRATEGIJE

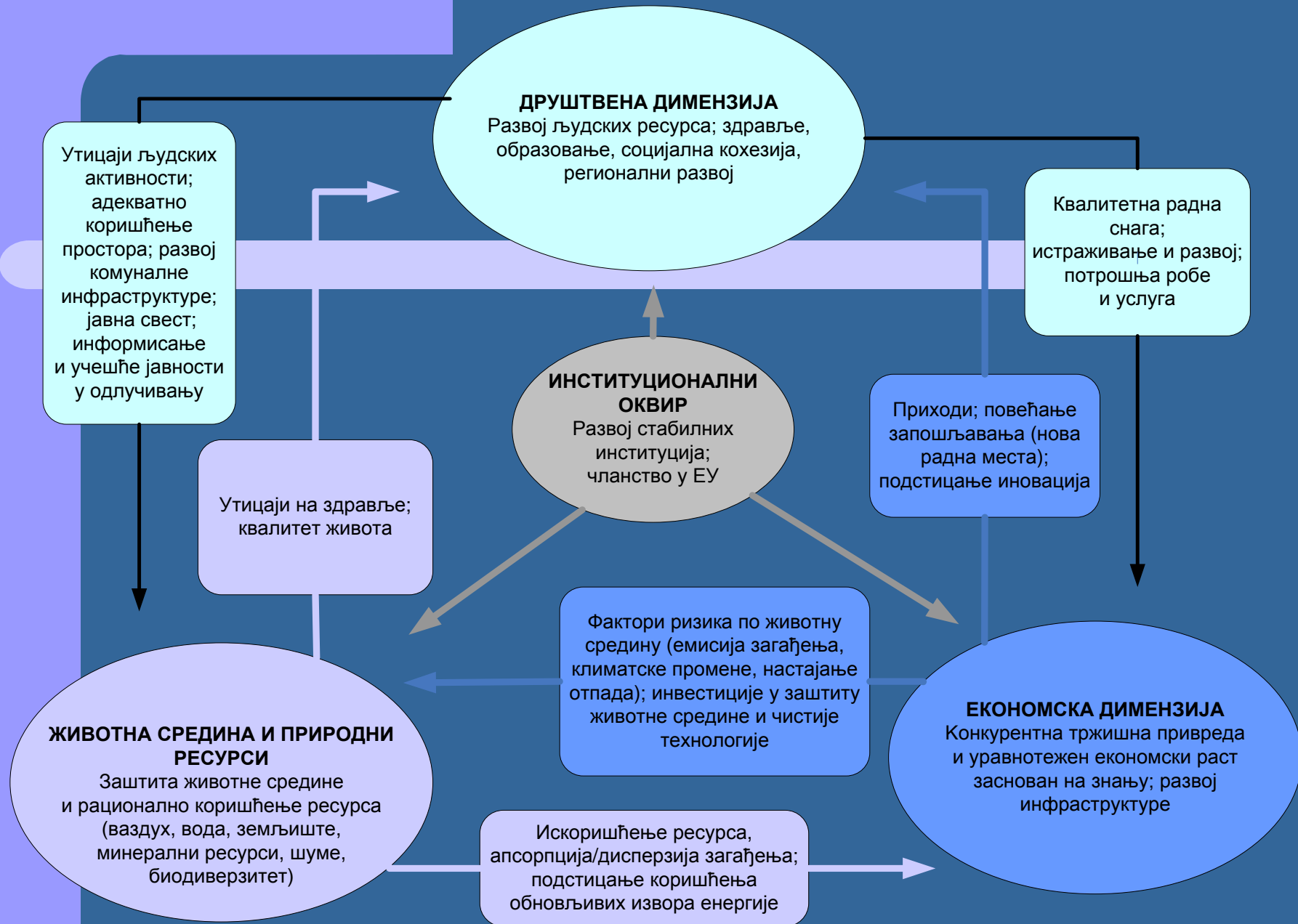
- **Strategija se sastoji iz OSAM delova:**
- **U prvom delu prikazana je metodologija izrade i osnovni podaci o usvojenim strateškim dokumentima R Srbije na kojima se zasniva Strategija.**
- **Drugi deo definiše strateško opredeljenje za održivi razvoj i obuhvata viziju razvoja, nacionalne prioritete i principe Strategije – SWOT analiza.**

- **Treći deo bavi se ekonomijom, kao jednim od tri “stuba” održivog razvoja. U njemu su date osnove privrede R Srbije zasnovane na znanju, kao i konkretni ciljevi i prioritet u makroekonomskom upravljanju i izbor odgovarajuće ekonomske politike, tranzicionih tokova, održive proizvodnje i potrošnje, obrazovanja za održivi razvoj, održivosti naučnotehnološke politike, itd.**

• **Četvrti** deo bavi se društveno – ekonomskim uslovima i perspektivama koje otvara održivi razvoj u Srbiji (ciljevi, mere i prioriteti koji se odnose na različite oblasti društvenog razvoja i njihove veze i uticaje na ekonomski razvoj i zaštitu životne sredine.)

• **Peti** deo posvećen je pitanjima zaštite životne sredine i očuvanja prirodnih resursa u Srbiji, kao i uticaja ekonomskog razvoja na životnu sredinu.

- U šestom delu dat je institucionalni okvir i mehanizmi za primenu Strategije, s posebnim osvrtom na osnivanje novih institucija i jačanje postojećih za sprovođenje Strategije, kao i jasni mehanizmi međusobne podele odgovornosti i nadležnosti u sprovođenju i praćenju Strategije.
- U sedmom delu prikazani su izvori finansiranja!
- U osmom delu data je metodologija praćenja sprovođenja Strategije s jasno definisanim indikatorima održivog razvoja, a navedene su institucije koje se bave praćenjem ovih indikatora.

VIZIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

“Republika Srbija je 2017. godine institucionalno i ekonomski razvijena država sa odgovarajućom infrastrukturom, kompatibilna sa standardima EU, s privredom zasnovanom na znanju, efikasno korišćenim prirodnim i stvorenim resursima, većom efikasnošću i produktivnošću, bogata obrazovanim ljudima, sa očuvanom životnom sredinom, istorijskim i kulturnim nasleđem, država u kojoj postoji partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora i koja pruža jednake mogućnosti za sve građane.”

KLJUČNI NACIONALNI PRIORITETI

- Ulazak u EU!
- Razvoj konkurentne tržišne privrede, inovacije, povećanje kapaciteta za istraživanje i razvoja, bolji odnos nauke, preduzetništva i tehnologije!
- Razvoj i obrazovanje ljudi, zaposlenost, privlačenje stručnjaka!
- Razvoj infrastrukture i regionalni održivi razvoj!
- Zaštita i unapređenje životne sredine i racionalno korišćenje ograničenih resursa!

PRINCIPI STRATEGIJE

- Međugeneracijska solidarnost i solidarnost unutar generacije!
- Otvoreno i demokratsko društvo!
- Znanje kao nosilac razvoja!
- Uključenost u društvene procese!
- Integrisanje pitanje životne sredine u druge politike!
- Predostrožnost!
- Zagađivač/korisnik plaća!
- Održiva proizvodnja i potrošnja!

SWOT ANALIZA

PREDNOSTI

- Dobar geografski položaj zemlje
- Potencijalno kvalitetna radna snaga
- Demokratsko društvo
- Rast privatnog sektora
- Visok stepen biološke raznovrsnosti
- Očuvana životna sredina u neindustrijalizovanim oblastima

SLABOSTI

- Razlike u regionalnom razvoju
- Odliv mozgova
- Nedovljna ulaganja u istraživanje i razvoj
- Nedostatak infrastrukture
- Prekomerno zagađenje vode
- Prekomerno korišćenje resursa

ŠANSE

- Ulazak u EU
- Uvođenje čidnih tehnologija
- Ulazak u fondove za finansiranje EU
- Politička volja
- Završetak privatizacije
- Jačanje demokratskog poretka

PRETNJE

- Netolerancija i društvena podvojenost
- Korupcija
- Nezaposlenost i siromaštvo
- Slaba informisanost
- Manjak finansijskih sredstava
- Zastarela tehnologija proizvodnje

REŠENJA NA LOKALNOM NIVOU

- **Nije svaka oblast jednako ugrožena**
- **Mogućnost rešavanja problema zagađenosti životne sredine nalaze se na lokanom nivo (regija, opština, grad)**
- **Lokalna vlast igra značajnu ulogu u procesu unapređivanja očuvanja životne sredine.**
- **Kreiranjem LEAP – a dolazi se do individualnih strategija za svaku oblast, koja je u saglasnosti sa generalnom strategijom na nivou države.**

LEAP

- L – LOKALNI
- E – EKOLOŠKI
- A – AKCIONI
- P – PLAN

LEAP

- Kao jedan od odgovora na kompleksnost pitanja i aktivnosti vezanih za oblast zaštite životne sredine, razvijena je metodologija rešavanja ekoloških problema u lokalnim zajednicama putem izrade i realizacije Lokalnih ekoloških akcionih planova (LEAP).
- Izazov izrade i primene ovih planova je u definisanju i usklanivanju svih vidova razvoja lokalne zajednice na takav način da se ne unište postojeći ekosistemi i da se unapredi ekonomska stabilnost zajednice, istovremeno omogućavaju i kvalitetniji i bolji život kako sadašnjim tako i budućim generacijama.

LEAP

- **Konkretne prednosti izrade LEAP-a najviše se manifestuju kroz omogućavanje jasnijeg i delotvornijeg upravljanja promenama u lokalnoj zajednici.**
- **Faze izrade LEAP – a su:**
 - pripremne aktivnosti,
 - identifikacija učesnika,
 - formiranje koordinacionog tela,
 - formiranje radne grupe,
 - procena stanja životne sredine,
 - izrada vizije zajednice,
 - odrenivanje prioriternih oblasti rada u okviru LEAP-a,
 - izrada akcionog plana za prioritete oblasti,
 - određivanje prioriteta u realizaciji akcionog plana.

KRAJ

HVALA NA PAŽNJI